

Криган Ю. М., аспірант, ПВНЗ «Європейський університет», м. Київ, Україна

ORCID ID: 0000-0002-7283-9687

e-mail: yurii.kryhan2020@gmail.com

Сутність та архітектоніка фіскального простору держави

Анотація. Об'єктивні цивілізаційні процеси сучасності трансформують національні економіки, суттєво впливають на формування нової парадигми розвитку держави як конкурентного учасника міждержавних комунікацій у глобальному вимірі. Фінансові відносини в державі, які є результатом її фінансової політики, відбуваються у пошуку узгодженості інтересів її внутрішніх суб'єктів. Платники та носії податків намагаються зменшити податкове навантаження, громадяни держави потребують якісних суспільних благ як справедливого результату повернення сплачених податків, а держава для виконання своїх функцій та розвитку конкурентної участі у міждержавних комунікаціях глобалізованого світу намагається налагодити ефективне поповнення ресурсів, головним джерелом яких є податки. У цих умовах і формується фіскальний простір, сутність якого і досі залишається не до кінця визначеною.

Доведено, що трансформація фіскального простору держави – це системна зміна істотних властивостей середовища взаємодії суб'єктів фіскальної політики, спрямована на ефективну мобілізацію бюджетних надходжень та їх раціональне використання з метою отримання позитивного впливу на соціально-економічний розвиток держави та підвищення добробуту її суспільства. Обґрунтовано, що фіскальний простір належить до компонентів системи державних фінансів, включаючи доходи, витрати і запозичення. На наше переконання, основна ідея трансформації фіскального простору полягає у двох однаково важливо напрямках: його ефективне формування для виділення додаткових фінансових ресурсів та ефективного використання для підвищення ефективності обґрунтованих напрямів бюджетних витрат. У цих взаємопов'язаних процесах відбувається пошук балансу між різнонаправленими інтересами держави та платників податків як основних суб'єктів фіскального простору. Цей баланс може бути досягнутий на основі сформованої суспільної довіри, що є важливим індикатором гармонійного суспільства.

Ключові слова: фіскальний простір; трансформація фіскального простору; архітектоніка фіскального простору.

Kryhan Yurii, graduate student, European University, Kyiv, Ukraine

The Essence and Architectonics of the Fiscal Space of the State

Annotation. Introduction. The objective civilizational processes of modern times transform national economies, significantly influence the formation of a new paradigm of state development as a competitive participant in interstate communications in the global dimension. The financial relations in the state, which are the result of its financial policy, take place in the search for coherence of the interests of its internal subjects. Taxpayers are trying to reduce the tax burden, citizens need quality public goods as a fair result of tax refunds, and the state is trying to effectively replenish resources, the main source of which is taxes, to fulfill its functions and develop competitive participation in the interstate communications of the globalized world. Under these conditions, the fiscal space is formed, the essence of which still remains unclear.

Purpose. The purpose of the article is a comprehensive substantiation of the theoretical foundations of the essence and architecture of the fiscal space of Ukraine.

Results. It has been proved that the transformation of the fiscal space of the state is a systematic change in the essential properties of the environment of interaction between the subjects of fiscal policy, aimed at effective mobilization of budget revenues and their rational use to obtain a positive impact on socio-economic development and welfare. It has been substantiated that the fiscal space belongs to the components of the public finance system, including revenues, expenditures and borrowings.

Conclusions. In our opinion, the main idea of the transformation of the fiscal space is in two equally important areas: its effective formation for the allocation of additional financial resources and effective use to increase the efficiency of reasonable areas of budget expenditures. In these interconnected processes, a balance is sought between the divergent interests of the state and taxpayers as the main subjects in the fiscal space. This balance can be achieved on the basis of established public trust, which is an important indicator of a harmonious society.

Keywords: fiscal space; transformation of fiscal space; fiscal space architectonics.

JEL Classification: H32, H39.

Постановка проблеми. Об'єктивні цивілізаційні процеси сучасності трансформують національні економіки, суттєво впливають на формування нової парадигми розвитку держави як конкурентного учасника міждержавних комунікацій у глобальному вимірі. Фінансові відносини в державі, які є

результатом її фінансової політики, відбуваються у пошуку узгодженості інтересів її внутрішніх суб'єктів. Платники та носії податків намагаються зменшити податкове навантаження, громадяни держави потребують якісних суспільних благ як справедливого результату повернення сплачених податків, а держава

для виконання своїх функцій та розвитку конкурентної участі у міждержавних комунікаціях глобалізованого світу намагається налагодити ефективне поповнення ресурсів, головним джерелом яких є податки. У цих умовах і формується фіскальний простір, сутність якого і досі залишається не до кінця визначеною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як зазначає Г. В. Василевська, сучасна фінансова наука потребує рішень у площині формування оптимального державного фіскального простору як важливого елементу побудови ефективної соціально-економічної системи [15, с. 110].

Поняття фіскального простору застосовується і для підтвердження доцільності бюджетних обмежень, і для обґрунтування нарощення асигнувань, спрямованих на освіту та охорону здоров'я, які надалі мають надати відчутний позитивний результат через підвищення рівня людського капіталу. Так, концепція фіскального простору є важливим елементом бюджетного аналізу, а проблема формування фіскального простору є перманентною для держав світу та міжнародних фінансових організацій [25].

Різні аспекти творення фіскального простору держави є важливою частиною досліджень багатьох науковців, серед яких: А. Майба [19], у роботах якого розглянуто механізм фінансово-податкового регулювання та окреслено його взаємозв'язки з фіскальним простором, обґрунтовано його будову та окреслено напрями використання; член-кореспондент НАН України Т. Єфименко [18], якою представлено підходи для координації та вибору важелів управління державними фінансами в умовах високого рівня економічної невизначеності; О. Степанова [23] – у процесі всебічного розгляду підходів до формування та діагностики фіскального простору для системи охорони здоров'я; авторський колектив на чолі з А. Крисоватим [24], яким розглянуто проблему формування фіскального простору в умовах розвитку світових інтеграційних процесів; О. Д'якова, Л. Перекрестова [17], які проаналізували застосування концепції фіскального простору у світовій практиці.

Хочемо зазначити, що проблема формування та використання фіскального простору (*fiscal space*) є особливо важливою в дослідженнях закордонних дослідників, серед яких: І. Лозано-Еспітія, Й. Іуліо-Роман (I. Lozano-Espitia, J. Julio-Roman) [11], Д. Бехера, У. Даш (D. Behera, U. Dash) [3], Й. Аїзенман, Ю. Інярак, Н. Нгуєн, Д. Парк (J. Aizenman, Y. Jinjarak, Hien Thi Kim Nguuyen, D. Park) [1], А. Чеббі (A. Chebbi) [6], А. Гош, Й. Острі, М. Квуреші (A. Ghosh, J. Ostry, M. Qureshi) [7], О. Стерск (O. Sterck) [14], М. Каддар, Н. Сахеніан, К. Сеноуці, Е. Мосні, Н. Садр-Азоді (M. Kaddar, N. Saxenian, K. Senouci, E. Mohsni, N. Sadr-Azodi) [9], Д. Сассімон, Б. Сампенхот, М. Ферру, М. Раффінот (D. Cassimon, B. Campenhout, M. Ferry, M. Raffinot) [5], М. Мосес, А. Наакенстад, Й. Діелеман (M. Moses, A. Naakenstad, J. Dieleman) [12], Б. Неер, В. Політо, М. Вікенс (B. Heer, V. Polito, M. Wickens) [8].

Проблемою більшості досліджень цих науковців в останні роки було використання фіскального простору для потреб охорони здоров'я.

Особливості формування фіскального простору та подальшого його використання привертають увагу і керівництво та аналітиків міжнародних фінансових організацій, Міжнародного валютного фонду [25], Світового банку [10], Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВОЗ) [2], Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) [4], Міжнародної організації праці [13].

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є комплексне обґрунтування теоретичних засад сутності та архітекtonіки фіскального простору України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зазначимо, що в словнику української мови [22] поняття «фіскальний» трактується як таке, що стосується фіску та інтересів фіску. Етимологія даного терміну походить від лат. *fiscalis*, що означає «казенний», *fiscus* «каса, скарбниця». Отже, поняття «фіскальний» належить до бюджетних інтересів держави та ефективності формування та використання ресурсів бюджету держави.

Відносно гомогенне поняття «простір» в умовах цивілізаційних змін отримало нове наукове забарвлення, що спричинило розширення поняттєво-категорійного апарату, у межах якого стали виділяти його різновиди: економічний, фіскальний, соціальний, інформаційний, інноваційний та інші.

Зазначимо, що простір – філософське поняття, яке цікавило мислителів всіх часів. Данильян О. та Тараненко В. зазначають, що в історії філософії до розв'язання питання сутності та особливостей «простору» найчастіше виокремлюють дві концепції: субстанційну та реляційну [16]. У межах субстанційного підходу, який переважав у XVII ст. і домінував до XIX ст., прихильниками якого були Епікур, Декарт, Ньютон та інші, простір існує поруч і незалежно від матеріальної концепції. Реляційний підхід і досі об'єднує прихильників, серед яких були Лейбніц, Арістотель, Гегель, які вважали, що простір – це форма існування певних матеріальних об'єктів, а не окрема субстанційна сутність. Так, місцеперебування та співіснування предметів відображаються у понятті «простір» – формі буття матерії, ключовими характеристиками якої в усіх матеріальних системах є структурність, тримірність, об'єктивність, вічність, відносність, нескінченність, протяжність, загальність, взаємодія та співіснування елементів [16].

Отже, поняття «фіскальний» та «простір» мають окремі самостійні значення, але у сукупності сформовано нове поняття, сутність якого пов'язана з досить широкими потребами фінансового менеджменту у визначенні ефективних джерел бюджетних ресурсів та подальшому їх направленні на модернізацію економіки та інші цілі розвитку [18, с. 9]. На основі узагальнення наукових поглядів на трактування поняття «фіскальний простір»

систематизуємо напрями наукових поглядів на економічну сутність фіскального простору на рис. 1.

Так, нами з'ясовано, що сучасні погляди на трактування сутності поняття «фіскальний простір держави» доцільно розподілити на 4 підходи: цільовий; індикативний; ресурсний; мобілізаційний. Кожен з цих підходів має свої сильні та слабкі сторони.

Так, у межах цільового підходу його прихильники (О. Д'якова, Л. Перекрестова, Р. Рой, А. Хьюї, І. Цимбалюк, Дж. Брун) особливу увагу приділяють напрямам використання сформованого фіскального простору, недостатню увагу приділяючи джерелам його формування.

Індикативний підхід, прибічниками якого є А. Шік, Дж. Острі, А. Гош, Дж. Кім, М. Квареші, направлений на якісний моніторинг фіскального простору держави із

застосуванням різних методів та інструментів його оцінки, однак джерела та напрями використання фіскального простору майже не розглядаються.

Ресурсний підхід, послідовниками якого є А. Майба, П. Хеллер, Н. Тігесен, Р. Беетсма, М. Бордігнон, С. Дучене, М. Сзцурек та інші, ключову роль відводить проблемам обмеженості ресурсів, орієнтуючись на особливостях перерозподілу ресурсів, тобто залишають поза увагою особливості економічного процесу.

Мобілізаційний підхід, прихильниками якого є В. Валігура, Г. Василевська, Т. Затонацька, О. Ткаченко, О. Степанова, на перший план висуває методи активізації мобілізації фінансових ресурсів, суттєво меншу увагу приділено напрямам використання акумульованих ресурсів.

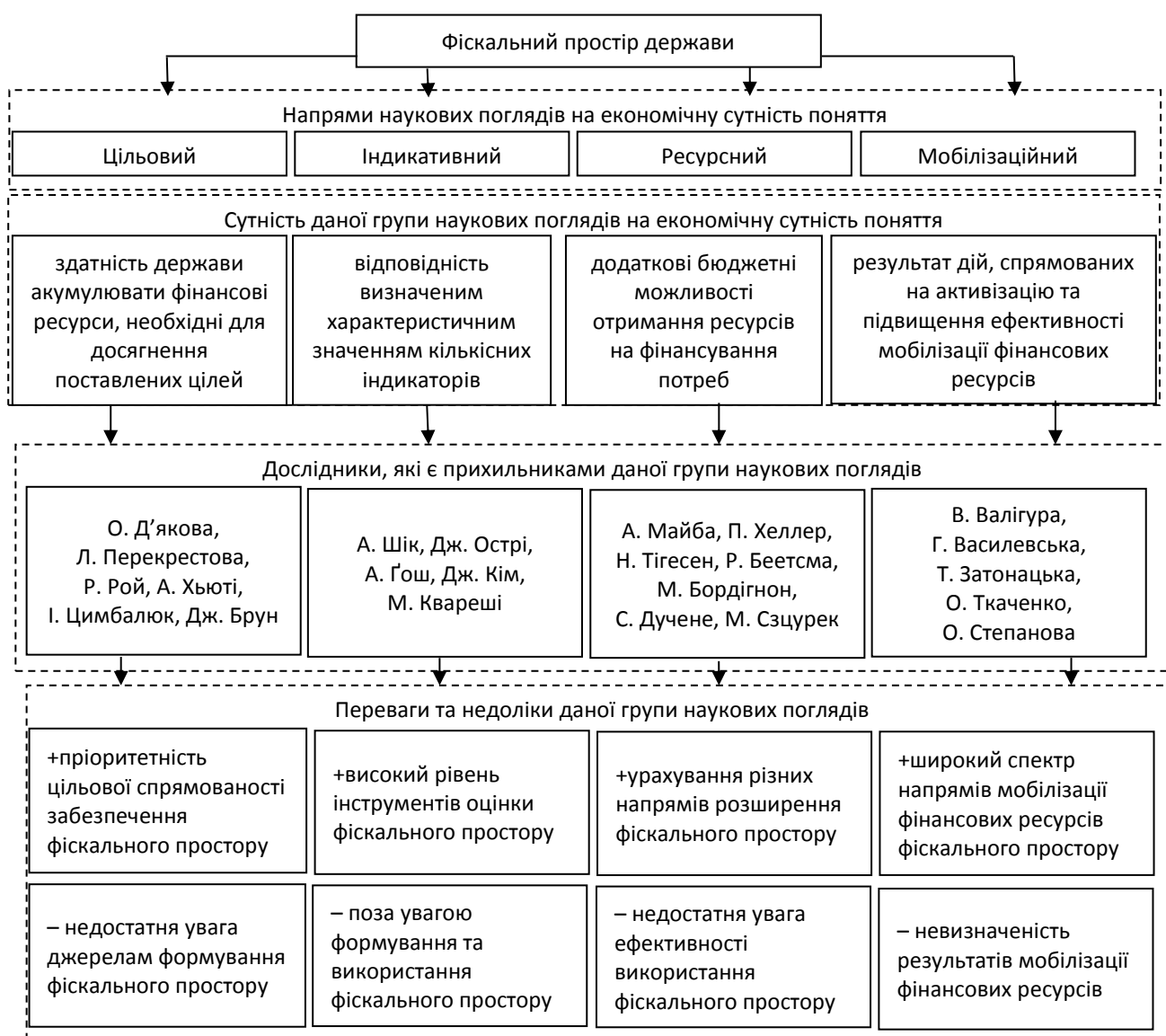

Рисунок 1 – Напрями наукових поглядів на економічну сутність фіскального простору держави

Джерело: систематизовано автором на основі [7; 17; 19; 23-25]

Проаналізувавши різні підходи до трактування економічного змісту фіскального простору в означених

редакціях, нами запропоноване власне розуміння трактування поняття «трансформація фіскального

простору держави», а саме системна зміна істотних властивостей середовища взаємодії суб'єктів фіскальної політики, спрямована на ефективну мобілізацію бюджетних надходжень та їх раціональне використання з метою отримання позитивного впливу на соціально-економічний розвиток держави та підвищення добробуту її суспільства.

Важливо зауважити, що оптимальний фіскальний простір є детермінантом розвитку ефективної взаємодії між суб'єктами фінансових відносин, мобілізації податкових надходжень та раціонального використання акумульованих ресурсів, основою зрівноваженого фінансового розвитку та укріплення суспільного добробуту [15, с. 110].

Розглянемо архітектуру фіскального простору держави, а саме сукупність та взаємозв'язок його елементів і структурних закономірностей побудови [24, с. 27].

Спираючись на авторську позицію щодо сутності фіскального простору держави як середовища взаємодії суб'єктів фіскальної політики, спрямованої на ефективну мобілізацію бюджетних надходжень та їх раціональне використання з метою отримання позитивного впливу на соціально-економічний розвиток держави та підвищення добробуту її суспільства, ключовими елементами фіскального простору держави є суб'єкти та об'єкти фіскальної політики, яка проводиться у державі.

Основними суб'єктами, на нашу думку, є платники податків, податкові агенти, споживачі суспільних благ (громадяни), та держава в особі державних органів, установ та організацій. Крім того, як зазначав лауреат Нобелівської премії з економіки Дж. Е. Стігліц, тягар податку не можуть нести корпорації, це роблять виключно люди, тобто споживачі, працівники та власники капіталу. Хочемо також додати, що

відповідно до ст. 1 постанови Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 р. № 375 (далі – Постанова № 375) саме Міністерство фінансів України у т. ч. забезпечує формування та реалізує державну фінансову, бюджетну та боргову політику, державну політику у сфері міжбюджетних відносин та місцевих бюджетів.... Окрім Міністерства фінансів України суб'єктами фіскального простору серед державних установ та організацій є Кабінет міністрів України, Верховна Рада України, Державна фіскальна служба України, Державна казначейська служба України, Національний банк України та інші. Так, фактично будь-який державний орган в державі на відповідному рівні є розпорядником бюджетних коштів, саме тому є суб'єктом фіскального простору в частині освоєння фінансових ресурсів.

Пасивними суб'єктами фіскального простору держави є її громадяни, які користуються суспільними благами, однак найчастіше вони у т. ч. є безпосередніми платниками податків, що формують державні фінансові ресурси, відповідно, прагнуть відчувати рівновагу між рівнем сплачених податків та обсягом отриманих суспільних благ.

Враховуючи протиріччя в сукупності інтересів та мотиваційних основах діяльності суб'єктів фіскального простору, вважаємо, що суспільна довіра є зв'язуючою ланкою, яка формує ефективну взаємодію між суб'єктами фіскального простору та сприяє ефективній мобілізації фінансових ресурсів та їх використання на окреслені державні завдання.

Об'єктами фіскального простору держави є сукупність фінансових відносин між його суб'єктами, основними з яких є: формування, розподіл та використання фінансових ресурсів держави [24, с. 28].

Взаємозв'язок між суб'єктами та об'єктами фіскального простору представлено на рис. 2.

Рисунок 2 – Взаємозалежність суб'єктів та об'єктів фіскального простору держави в умовах формування суспільної довіри

Джерело: розроблено автором

Трансформація фіскального простору держави відбувається за допомогою інструментарію фіскальної політики, застосування якого базується на економічних законах та правилах, що дозволяє здійснювати вплив на процеси, які відбуваються у процесі формування та використання фінансових ресурсів фіскального простору. Підтримуємо думку, що спираючись на сутність поняття «фіск», до інструментів фіскального простору відносять інструменти податкового регулювання, регулювання державного боргу, регулювання бюджетних видатків та трансфертного регулювання [24, с. 36].

Зауважимо, що у процесі трансформації фіскального простору та досягнення стратегічної мети цього процесу визначають низку завдань, які є частиною глобального процесу, а саме:

- налагодження ефективної та дієвої системи оподаткування;
- визначення та дотримання рівня податкового навантаження у діапазонах оптимальних значень;
- дієва організація взаємозв'язків між суб'єктами фіскального простору, побудована на основі суспільної довіри;
- доступна та зрозуміла організація податкового консалтингу та підвищення фінансової грамотності серед суб'єктів фіскального простору, розвиток освітніх інституцій у сфері формування та використання фіскального простору;
- збалансування боргових зобов'язань всіх суб'єктів фінансового простору, у т. ч. платників

податку (податковий борг) та держави (державний борг);

– ефективний розподіл та використання бюджетних ресурсів за участі місцевих громад з урахуванням та на основі чіткого визначення суспільних потреб та пріоритетних напрямів їх реалізації.

Висновки. Отже, трансформація фіскального простору держави – це системна зміна істотних властивостей середовища взаємодії суб'єктів фіскальної політики, спрямована на ефективну мобілізацію бюджетних надходжень та їх раціональне використання з метою отримання позитивного впливу на соціально-економічний розвиток держави та підвищення добробуту її суспільства. Фіскальний простір належить до компонентів системи державних фінансів, включаючи доходи, витрати і запозичення. На наше переконання, основна ідея трансформації фіскального простору полягає у двох однаково важливо напрямках: його ефективне формування для виділення додаткових фінансових ресурсів та ефективне використання для підвищення ефективності обґрунтованих напрямів бюджетних витрат. У цих взаємопов'язаних процесах відбувається пошук балансу між різнонаправленими інтересами держави та платників податків як основних суб'єктів фіскального простору. Цей баланс може бути досягнений на основі сформованої суспільної довіри, що є важливим індикатором гармонійного суспільства.

Література:

1. Aizenman J., Jinjarak Y., Nguyen Hien Thi Kim, Park D. Fiscal space and government-spending and tax-rate cyclicity patterns: A cross-country comparison, 1960–2016. *Journal of Macroeconomics*. 2019. Vol. 60. pp. 229-252. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jmacro.2019.02.006>.
2. Barroy H., Sparkes S., Dale E. Assessing fiscal space for health expansion in low-and-middle income countries: a review of the evidence. Health financing working paper. 2016. 3. WHO. URL: <http://surl.li/gavr>.
3. Behera D. K., Dash U. Prioritization of government expenditure on health in India: A fiscal space perspective. *Socio-Economic Planning Sciences*. 2019. Vol. 68. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.seps.2018.11.004>.
4. Botev J., Fournier J., Mourougane A. Reassessment of Fiscal Space in OECD Countries OECD Economics Department Working Papers. URL: <http://dx.doi.org/10.1787/fec60e1b-en>.
5. Cassimon D., Campenhout B. V., Ferry M., Raffinot M. Africa: Out of debt, into fiscal space? Dynamic fiscal impact of the debt relief initiatives on African Heavily Indebted Poor Countries (HIPC). *International Economics*. 2015. Vol. 144. pp. 29-52. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.inteco.2015.04.007>.
6. Chebbi A. How to enlarge the fiscal space and gain efficiency when adopting automatic fuel pricing mechanisms? The Tunisian case. *The Quarterly Review of Economics and Finance*. 2019. Vol. 73. pp. 34-43. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.qref.2017.11.004>.
7. Ghosh A. R., Ostry J. D., Qureshi M. S. Fiscal space and sovereign risk pricing in a currency union. *Journal of International Money and Finance*. 2013. Vol. 34. pp. 131-163. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jimonfin.2012.11.008>.
8. Heer B., Polito V., Wickens M. R. Population aging, social security and fiscal limits. *Journal of Economic Dynamics and Control*. 2020. Vol. 116. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jedc.2020.103913>.
9. Kaddar M., Saxenian H., Senouci K., Mohsni E., Sadr-Azodi N. Vaccine procurement in the Middle East and North Africa region: Challenges and ways of improving program efficiency and fiscal space. *Vaccine*. 2019. Vol. 37. Iss. 27. pp. 3520-3528. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.vaccine.2019.04.029>.
10. Kose M., Kurlat S., Ohnsorge F., Sugawara N. A cross-country database of fiscal space. 2017. Policy Research Working Paper, 8157 URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/601211501678994591/pdf/WPS8157.pdf> [in English].
11. Lozano-Espitia I., Julio-Roman J. M. Debt limits and fiscal space for some Latin American economies. *Latin American Journal of Central Banking*. 2020. Vol. 1. Iss. 1–4. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.latcb.2020.100006>.
12. Moses M., Haakenstad A., Dieleman J. Estimating fiscal space for health: pitfalls and solutions – Authors' response. *The Lancet HIV*. 2019. Vol. 6. Iss. 7. pp. e421-e422. DOI: [https://doi.org/10.1016/S2352-3018\(19\)30132-8](https://doi.org/10.1016/S2352-3018(19)30132-8).
13. Ortiz I., Cummins M., Karunanethy K. Fiscal Space for Social Protection and the SDGs: Options to Expand Social Investments in 187 Countries Geneva: ILO. 2017. URL: http://www.social-protection.org/gimi/RessourcePDFaction?ressource_ressourceId=51537.
14. Sterck O. Estimating fiscal space for health: pitfalls and solutions. *The Lancet HIV*. 2019. Vol. 6. Iss. 6. pp. e345-e346. DOI: [https://doi.org/10.1016/S2352-3018\(19\)30131-6](https://doi.org/10.1016/S2352-3018(19)30131-6).
15. Василевська Г. В. Основи теорії формування оптимального фіскального простору. *Вісник Запорізького національного університету*. 2018. №4(40). С.109-116.
16. Данильян О. Г., Тараненко В. М. Філософія : підручник. 2-ге вид., допов. і переробл. Х. : Право, 2012. 312 с.

17. Дьякова Е. Б., Перекрестова Л. В. Применение концепции фискального пространства в мировой практике и ее адаптация в регионах России. УЭКС. 2012. №12 (48). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/primenenie-kontseptsii-fiskalnogo-prostranstva-v-mirovoy-praktike-i-ee-adaptatsiya-v-regionah-rossii> (дата обращения: 01.09.2020).
18. Єфименко Т. І. Фіскальний простір і стабілізація державних фінансів. *Фінанси України*. 2017. № 9. С. 7-28.
19. Майба А. А. Фіскальний простір: економічна сутність та структура. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2011. № 9. С. 34-41.
20. Полторак А. С. Системна таксономія фінансової безпеки. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2018. № 3. С. 26–32. DOI: 10.31521/2313-092X/2018-3(99)-4.
21. Полторак А. С. Архітектоніка наслідків глобалізаційних процесів у фінансовій сфері. *Modern economics*. 2018. № 10. С. 89–96. [https://doi.org/10.31521/modecon.V10\(2018\)-15](https://doi.org/10.31521/modecon.V10(2018)-15).
22. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. К. : Наукова думка, 1970-1980. Т. 10. С. 601.
23. Степанова О. В. Фіскальний простір для системи охорони здоров'я: сучасні підходи до формування та діагностики. *Статистика України*. 2018. № 2. С. 62-71.
24. Фіскальний простір сталого соціально-економічного розвитку держави : монографія / за ред. д-ра екон. наук, проф. А. І. Кривоватого. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. 332 с.
25. Хеллер П. Фискальное пространство – что это такое и как его получить? *Финансы и развитие*. 2009. Июнь. С. 32.

References:

1. Aizenman, J., Jinjark, Y., Nguyen, Hien Thi Kim, Park, D. (2019). Fiscal space and government-spending and tax-rate cyclicality patterns: A cross-country comparison, 1960–2016. *Journal of Macroeconomics*, 60, 229-252. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jmacro.2019.02.006>.
2. Barroy, H., Sparkes, S., Dale, E. (2016). Assessing fiscal space for health expansion in low-and-middle income countries: a review of the evidence. *Health financing working paper*, 3. WHO. Retrieved from <http://surl.li/gavr>.
3. Behera, D. K. & Dash, U. (2019). Prioritization of government expenditure on health in India: A fiscal space perspective. *Socio-Economic Planning Sciences*, 68. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.seps.2018.11.004>.
4. Botev, J., Fournier, J., Mourougane, A. Reassessment of Fiscal Space in OECD Countries OECD Economics Department Working Papers. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.1787/fec60e1b-en>.
5. Cassimon, D., Campenhout, B. V., Ferry, M., Raffinot, M. (2015). Africa: Out of debt, into fiscal space? Dynamic fiscal impact of the debt relief initiatives on African Heavily Indebted Poor Countries (HIPC). *International Economics*, 144, 29-52. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.inteco.2015.04.007>.
6. Chebbi, A. (2019). How to enlarge the fiscal space and gain efficiency when adopting automatic fuel pricing mechanisms? The Tunisian case. *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 73, 34-43. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.qref.2017.11.004>.
7. Ghosh, A. R. & Ostry, J. D., Qureshi, M. S. (2013). Fiscal space and sovereign risk pricing in a currency union. *Journal of International Money and Finance*, 34, 131-163. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jimonfin.2012.11.008>.
8. Heer, B., Polito, V., Wickens, M. R. (2020). Population aging, social security and fiscal limits. *Journal of Economic Dynamics and Control*, 116. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jedc.2020.103913>.
9. Kaddar, M., Saxenian, H., Senouci, K., Mohsni, E., Sadr-Azodi, N. Vaccine procurement in the Middle East and North Africa region: Challenges and ways of improving program efficiency and fiscal space. *Vaccine*, 37(27), 3520-3528. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.vaccine.2019.04.029>.
10. Kose, M., Kurlat, S., Ohnsorge, F., Sugawara, N. (2017). A cross-country database of fiscal space. Policy Research Working Paper, 8157 Retrieved from <http://documents.worldbank.org/curated/en/601211501678994591/pdf/WPS8157.pdf> [in English].
11. Lozano-Espitia, I., Julio-Roman, J. M. (2020). Debt limits and fiscal space for some Latin American economies. *Latin American Journal of Central Banking*, 1(1-4). DOI: <https://doi.org/10.1016/j.latcb.2020.100006>.
12. Moses, M., Haakenstad, A., Dieleman, J. (2019). Estimating fiscal space for health: pitfalls and solutions – Authors' response. *The Lancet HIV*, 6(7), e421-e422. DOI: [https://doi.org/10.1016/S2352-3018\(19\)30132-8](https://doi.org/10.1016/S2352-3018(19)30132-8).
13. Ortiz, I., Cummins, M., Karunanethy, K. (2017). Fiscal Space for Social Protection and the SDGs: Options to Expand Social Investments in 187 Countries Geneva: ILO. 2017. Retrieved from http://www.social-protection.org/gimi/RessourcePDFaction?ressource_ressourceId=51537.
14. Sterck, O. (2019). Estimating fiscal space for health: pitfalls and solutions. *The Lancet HIV*, 6. e345-e346. DOI: [https://doi.org/10.1016/S2352-3018\(19\)30131-6](https://doi.org/10.1016/S2352-3018(19)30131-6).
15. Vasylevska, H. V. (2018). Fundamentals of the theory of formation of optimal fiscal space. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu*, 4(40), 109-116.
16. Danylian, O. H., Taranenko, V. M. (2012). Philosophy. Kharkiv: Pravo.
17. Diakova, E. B., Perekrystova, L. V. (2012). Application of the concept of fiscal space in world practice and its adaptation in the regions of Russia. UES, (48). Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/primenenie-kontseptsii-fiskalnogo-prostranstva-v-mirovoy-praktike-i-ee-adaptatsiya-v-regionah-rossii>.
18. Iefymenko, T. I. (2017). Fiscal space and stabilization of public finances. *Finansy Ukrainy*, 9, 7-28.
19. Maiba, A. A. (2011). Fiscal space: economic essence and structure. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, 9, 34-41.
20. Poltorak, A. S. (2018). System taxonomy of financial security. *Visnyk ahrarnoi nauky Prychornomoria*, 3, 26–32. DOI: 10.31521/2313-092X/2018-3(99)-4.
21. Poltorak, A. S. (2018). Architectonics of the consequences of globalization processes in the financial sector. *Modern economics*, 10, 89–96. [https://doi.org/10.31521/modecon.V10\(2018\)-15](https://doi.org/10.31521/modecon.V10(2018)-15).
22. Slovyk ukrainskoi movy: v 11 tt. / AN URSR. Instytut movoznavstva; za red. I. K. Bilodida. K. : Naukova dumka, 1970-1980. Т. 10. S. 601.
23. Stepanova, O. V. (2018). Fiscal space for the health care system: modern approaches to the formation and diagnosis. *Statystyka Ukrainy*, 2, 62-71.
24. Fiscal space of sustainable socio-economic development of the state / за ред. д-ра екон. наук, проф. А. І. Кривоватого. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. 332 с.
25. Kheller, P. (2009). Fiscal space - what is it and how to get it? *Fynansi y rozvytye*, 32.

